

SIGURNOSNE STUDIJE/SECURITY STUDIES

PREGLEDNI RAD

Dario Malnar*

Siniša Tatalović**

Pandemija COVID-19 – „diplomacija cjepivom“ i posljedice za demokratski razvoj

* Doc.dr.sc. Dario Malnar, docent na Hrvatskom vojnom učilištu “Dr. Franjo Tuđman”, Zagreb.
E-MAIL: malnar.zg@gmail.com

** Prof.dr.sc. Siniša Tatalović, redoviti profesor u trajnom zvanju, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. E-MAIL: sinisa.tatalovic@fpzg.hr

SAŽETAK: Pandemija COVID-19 koja se krajem 2019. počela širiti iz Kine i ubrzo poprimila globalne razmjere još je uvijek u fazi ekspanzije, unatoč naporima država i međunarodne zajednice. Kroz svoje produženo trajanje, uz zdravstvene, ima i brojne socio-ekonomske, vanjskopolitičke i sigurnosne implikacije, slabi socijalnu koheziju i povjerenje u institucionalni sustav. S jedne strane, pandemija države suočava s potrebom provedbe izvanrednih mjera koje su donekle u otklonu od uobičajenih razina osobnih sloboda u demokratskim sustavima. Uz to, pandemiju prati aktivno diplomatsko, dezinformacijsko, ekonomsko, političko i sigurnosno djelovanje međunarodnih aktera. Te su aktivnosti nerijetko usmjerene na pokušaje geopolitičkih preslagivanja i redefiniranja moći i preoblikovanje globalnih odnosa, pri čemu se u pitanje dovodi i učinkovitost demokratskih sustava. Posebno mjesto pritom zauzimaju pokušaji iskorištavanja situacije obilježene nedovoljnim količinama cjepiva za zaštitu od COVID-a i distribucija cjepiva determinirana vanjskopolitičkim, ekonomskim i sigurnosnim interesima, koja se često naziva i diplomacija cjepivom (*vaccine diplomacy*).

Rad polazi od hipoteze kako je stanje pandemije potaklo jačanje angažmana međunarodnih aktera s ciljem redefiniranja odnosa moći na globalnoj razini koje uz mjere odgovora na pandemiju i ograničavanje osobnih sloboda može imati negativne posljedice za demokratski razvoj. U radu će se stoga analizirati aktivnosti ključnih međunarodnih aktera EU-a, SAD-a, Kine i Rusije u uvjetima pandemije COVID-19 s obzirom na zahtjeve demokratskog razvoja.

KLJUČNE RIJEČI:
COVID-19,
pandemija,
diplomacija cjepivom,
demokracija,
sigurnost

Uvod

Do izbijanja zaraze, a kao što će se ubrzo pokazati, i pandemije bolesti COVID-19 došlo je krajem prosinca 2019. godine u Kini. Specifičnost izbijanja zaraze je da se „već u samim tim počecima u svijetu proširila zabrinutost zbog visoke virulentnosti virusa i brojnih nepoznanica o strukturi, nastanku i ishodištu širenja virusa. Te su se zabrinutosti vrlo brzo potvrdile kroz snažno širenje virusa na globalnoj razini“ (Tatalović i Malnar, 2021:136). Unatoč poduzetim mjerama ograničavanja širenja zaraze i kampanjama cijepljenja, pandemija se nastavila te je do početka kolovoza 2021. zabilježeno 199.652.102 slučajeva zaraze te 4.250.289 smrtnih slučajeva kao posljedica zaraze, a zahvaćeno je 220 država i teritorija (Worldometer, 2021). Pandemija u produljenom trajanju generira multidimenzionalne zdravstvene, socio-ekonomske, vanjskopolitičke i sigurnosne implikacije te slabi socijalnu koheziju i povjerenje u institucionalni sustav. Uzimajući u obzir navedene karakteristike pandemije, već u ožujku 2020. visoki predstavnik EU za vanjske poslove i sigurnosnu politiku Josep Borrell ocijenio je kako je „od početka pandemije bilo jasno da će COVID-19 promijeniti svijet“ (Borrell Fontelles, 2021a: 44). Dodao je tada da iako „još uvijek ne znamo kada će se kriza završiti, možemo biti sigurni da će, kad do toga dođe, naš svijet izgledati bitno drugačije“ (Ibid). Takva procjena čelnika EU-a, kao jednog od najvažnijih globalnih aktera, nedvojbeno je najavljujivala mogućnost značajne rekonfiguracije međunarodnih odnosa i globalnog sustava uopće. Da se međunarodni procesi kreću u smjeru rekonfiguracije potvrđuje i ruska Strategija nacionalne sigurnosti iz 2021. u kojoj se navodi kako dolazi do globalne promjene moći i slabljenja zapadnog liberalnog sustava što dovodi do novih odnosa, pravila i principa (Russian National Security Strategy, 2021).

Tijekom pandemije, poduzimane su mjere koje su otvarale mogućnost zlorabe što je generiralo rasprave o upitnoj usklađenosti mjera sa demokratskim zahtjevima. Tu se primarno može govoriti o ograničavanju kretanja, inicijativama za razvoj aplikacija za praćenje kretanja ljudi, pokušajima kontrole medija te mogućim manipulacijama vezanim uz izborne procese, nametanju obveze cijepljenja te konačno segmentiranju populacija s obzirom na cijepljenost.¹ Izvješće izrađeno za *Freedom House*, temeljem analize pet aspekata: „zlorabe vlasti, zaštite ranjivih skupina, transparentnosti i borbe protiv korupcije, slobode medija i izražavanja te pravednih izbora“ (Repucci i Slipowitz, 2020: 2) upućuje kako je već u prvoj fazi pandemije došlo do „pogoršanja demokratskih uvjeta i ljudskih prava u osamdeset država svijeta“ (Ibid, 1).

1 Šire o mjerama suzbijanja pandemije COVID-19 i sigurnosnim prijetnjama povezanim s pandemijom vidjeti u: Tatalović i Malnar, 2021.

Aktivnosti država i mjere koje su poduzimane, osim što su kontinuirano otvarale pitanje kršenja temeljnih ljudskih prava i moguće političke zloporabe te negativnog utjecaja na demokratske procese, od samog izbijanja pandemije postale su prostor manipulacije i dezinformacijskih kampanja kojima se problematiziralo poduzete mjere, kredibilitet vlasti te demokratski koncept s primarnim ciljem afirmacije partikularnih interesa i promjena (globalnih) odnosa moći. (Tatalović i Malnar, 2021:150).

Samu pandemiju, bez želje umanjivanja njenog značaja, pri tome ne možemo promatrati izolirano ili kao isključivi faktor rekonfiguracije međunarodnih odnosa. Ona se pojavljuje kao galvanizator procesa globalne rekonfiguracije koji su započeli znatno ranije. Kako navode Brands and Gavin „i prije krize potaknute pandemijom postojali su znakovi suživota u multipolarnom svijetu čiji se ciljevi i vrijednosti više ne moraju nužno podudarati s ciljevima liberalne demokracije. (...) pandemija COVID-19 samo je ubrzala ove trendove“ (cit. prema Zorko i Lučev, 2021: 101).

Slabljenje multilateralnog koncepta i organizacija koje ga predstavljaju, poput sustava UN-a na globalnoj ili OESS-a na široj europskoj razini, koje traje već tridesetak godina, pokazuje se kroz krize tog razdoblja i nedvojbeno potvrđuje u krizi pandemije. Sjedinjene Američke Države su, posebno u mandatu Donalda Trumpa, gotovo odustale od multilateralnih formata što je, uz poremećene odnose između EU-a i SAD-a u tom razdoblju, otvorilo prostor novim akterima.

Unipolarno vodstvo SAD-a kao demokratske države evoluirala u multipolarno, pri čemu nove globalne sile (Kina, Rusija), ali i snažni regionalni akteri (npr. Turska) dolaze iz redova autoritarnih država.

Natjecanje za globalnu moć prate ekonomska i tehnološka nadmetanja, nova utrka u razvijanju sofisticiranih oružja i jačanje regionalnih aktera spremnih za djelovanje u cjelokupnom kinetičkom i širem hibridnom spektru. Dobar primjer predstavljaju procesi i akteri aktivni u krizama na području sjeverne Afrike i Bliskog istoka.

U istom prostoru globalnog dosega djelovanja pojavljuju se i tzv. nedržavni akteri, prvenstveno globalne terorističke mreže poput ISIL-a i Al Qaide, ali i mreže organiziranog kriminala i narko karteli, pa čak i privatne plaćeničke vojske.

Moderni tehnološki razvoj kroz informacijske tehnologije i globalnu kontrolu informacija te vodstvo u razvoju disruptivnih tehnologija, kao aktere u rekonfiguraciji globalnih odnosa pozicionira i multinacionalne tehnološke kompanije, kao nikada ranije. „Za razliku od ranijih disruptivnih tehnologija koje utječu na sigurnost, a koje su pokretale države i njihov obrambeni sektor, novije tehnologije pretežno se razvi-

jaju u privatnom sektoru“ što „dovodi do toga da države postaju ovisne o privatnom sektoru“ (Malnar i Olujić, 2019: 37). Pandemija bolesti COVID-19 i ovisnost o proizvođačima cjepiva te manipulacija dogovorenim isporukama cjepiva, potvrda su te ovisnosti o korporativnom sustavu s potencijalno značajnim sigurnosnim posljedicama.

Globalnu geopolitičku razinu obilježavaju „odnosi u međunarodnoj zajednici koji teže konkurenciji, a ne suradnji“ (Zorko i Lučev, 2021: 91). Što je posebno značajno, ne radi se pritom samo o kompeticiji država, a „odgovor na pandemiju često se interpretira kao nadmetanje među rivalima i sistemima“ (Borrell Fontelles, 2021b). I u slučaju pandemije COVID-19 radi se o nadmetanju država i političkih sustava koji ih obilježavaju, i to demokratskog s jedne strane i autokratskog s druge strane. Upravo težnja za afirmacijom autokratskih sustava kao uspješnijih i poželjnijih za suradnju predstavlja značajan izazov daljnjem razvoju demokracije u brojnim područjima.

Uzimajući u obzir navedene procese, a temeljem hipoteze kako je stanje pandemije potaklo jačanje angažmana međunarodnih aktera s ciljem redefiniranja odnosa moći na globalnoj razini koje može imati negativne posljedice za demokratski razvoj, temeljem javno dostupnih podataka analizira se aktivnost ključnih međunarodnih aktera EU-a, SAD-a, Kine i Rusije u kontekstu zahtjeva demokratskog razvoja.

Faktori demokratskog razvoja

Za procjenu razvoja političkih odnosa i njihovih učinaka u ovom radu se za analizu koriste elementi koje je Samuel Huntington definirao istražujući zadnji veliki demokratizacijski val koji je između 1974. i 1990. godine obuhvatio velik broj država jugoistočne i istočne Europe, Latinske Amerike, istočne Azije, područja koja su izložena vanjskim utjecajima i često karakterizirana upitnim demokratskim kapacitetima.

Među faktore koji su poticali razvoj demokratizacije u državama tzv. „trećeg vala demokracije“ Huntington ubraja:

- problem legitimiteta autoritarnih sistema,
- ekonomsku modernizaciju,
- promjene u učenju i aktivnostima Katoličke crkve,
- promjene u politici vanjskih čimbenika,
- efekt „grude snijega“ – pozitivnog motivacijskog učinka uspješne demokratizacije jedne zemlje na razvoj demokratizacije u drugim zemljama (Huntington, 1991: 45-46).

Faktori demokratskog razvoja i kontekst djelovanja „diplomacije cjepivom“

Pandemija COVID-19 i mjere koje su se poduzimale za sprječavanje njenog širenja doveli su do značajnih negativnih gospodarskih posljedica (Tatalović i Malnar, 2021: 136). Međutim, iako su se „do sredine 2021. godine indeksi financijskog tržišta u velikoj mjeri oporavili“, dugoročno gledano, „šteta na tržištu rada mogla bi biti problematičnija jer se veliki dio radne snage ne može vratiti na poslove prije pandemije“ (Congressional Research Service, 2021: 3). Uz to, *World Investment Report 2021* Konferencije UN-a o trgovini i razvoju (UNCTAD) upućuje na značajan pad izravnih stranih ulaganja, navodeći da su u „2020. direktna strana ulaganja pala za 35 posto na 1 bilijun dolara, s 1,5 bilijuna dolara u 2019. godini“ (United Nations, 2021: x). Iako su se povećali izgledi za obnavljanje stopa rasta, „ekonomska situacija globalno ostaje vrlo fluidna za većinu zemalja i regija. Neizvjesnost o duljini i dubini ekonomskih učinaka povezanih sa zdravstvenom krizom nastavlja poticati percepciju rizika i nestabilnosti na financijskim tržištima i u korporacijskom odlučivanju (Congressional Research Service, 2021: 29). Dakle, faktor ekonomske modernizacije u kontekstu trendova potaknutih pandemijom ne pokazuje se poticajnim za demokratizacijske procese.

Ukoliko ulogu Katoličke crkve tijekom trećeg vala danas promatramo kao ulogu koju imaju na vjeri utemeljeni pokreti i vjerske zajednice općenito, tada se zapaža kako u javnom prostoru dominiraju narativi protivni demokratskom konceptu i entiteti koji, pozivajući se na islam, promoviraju radikalne islamske ideološke i državne koncepte. Talibani u Afganistanu najsvježiji su primjer, a ne smije se zaboraviti niti utjecaj Al Qaeda ili ISIL-a širom Afrike, Bliskog istoka i Azije. Jačanje tih nedemokratskih entiteta problematizira i slabi demokratski koncept. Za razliku od poticajne uloge tijekom trećeg vala demokratizacije, danas dominantni narativi koji se pozivaju na vjeru djeluju upravo suprotno zahtjevima demokratizacijskog procesa.

Huntington među faktorima demokratskog razvoja navodi i pozitivan motivacijski učinak uspješne demokratizacije jedne zemlje na razvoj demokratizacije u drugim zemljama. Međutim, recentni globalni trendovi pokazuju suprotno. Prema *Economist Intelligence Unit* koji kontinuirano prati stanje demokracije u svijetu, kako pokazuje Tablica 1 od 167 promatranih država (nisu obuhvaćene mikro države) koje obuhvaćaju gotovo cjelokupnu svjetsku populaciju, vidljivo je da veći dio svjetskih država i stanovništva živi u tzv. hibridnim režimima i autokracijama (Economist Intelligence Unit, 2021: 3), dakle u nedemokratskim sustavima.

11

Dario Malnar
Siniša Tatalović
*Pandemija
COVID-19 –
„diplomacija
cjepivom“ i posljedice
za demokratski
razvoj*

Tablica 1: Indeks demokracije 2020.

	Broj država	% država	% svjetske populacije
Pune demokracije	23	13.8	8.4
Manjkave demokracije	52	31.1	41.0
Hibridni režimi	35	21.0	15.0
Autoritarni režimi	57	34.1	35.6

Izvor: The Economist Intelligence Unit, 2021.

12

Forum za
sigurnosne studije
GOD. 4/5, BR. 4/5

Posebno je pri tome zabrinjavajuće što se broj tih država povećava te što je prosječni globalni indeks demokracije pao s 5.44 u 2019. na 5.37 u 2020. godini, što je najlošiji globalni rezultat od početka praćenja indeksa demokracije 2006. godine.² To je rezultat u najvećoj mjeri, iako ne isključivo, restrikcija koje su pojedine vlade nametnule u području individualnih sloboda kao odgovor na pandemiju korona virusa (Economist Intelligence Unit, 2021: 4).

U razmatranju faktora vezanih uz promjenu u politici vanjskih čimbenika, neophodno je primarno u obzir uzeti politike ključnih globalnih subjekata: EU-a, SAD-a, Kine i Rusije.

Države članice EU-a u najvećem broju ocijenjene su visokim indeksima demokracije, pri čemu gotovo polovicu svih punih demokracija čine države EU-a. SAD je na 25. mjestu kao druga država iza Francuske među manjkavim demokracijama, ali s indeksom 7.92 neposredno uz pune demokracije. Rusija se nalazi na 124. mjestu i svrstana je u skupinu autoritarnih sustava, kao i Kina na 151. mjestu. Dakle, od četiri ključna globalna aktera, EU i SAD nedvojbeno imaju veliki demokratski potencijal, dok su Rusija i Kina, kao najbrže rastući i nadolazeći globalni akteri, autoritarne države koje u svom djelovanju ne potiču demokratske procese, nego afirmiraju vlastite autoritarne koncepte. Posljedica je afirmacija autokratskog sustava kao alternativnog demokratskom. Jedan od značajnih alata u realizaciji tog cilja u vrijeme pandemije je diplomacija cjepivom. Strateški dokumenti nacionalne sigurnosti navedenih subjekata potvrđuju takve orijentacije.

Globalna strategija EU-a za vanjsku i sigurnosnu politiku referira se i na pitanje demokracije. Osim što se demokratski sustav i njegovo jačanje, uz mir, sigurnost, prosperitet i globalni poredak utemeljen na pravilima, promatra kao temelj sigurnosti članica Unije, demokracija se navodi kao „vitalni interes koji podupire vanjske aktivnosti EU-a“

2 Prema klasifikaciji *Economist Intelligence Unit-a*: Puna demokracija 8-10; Manjkava demokracija 6-8; Hibridni režimi 4-6; Autoritarni režimi 0-4. Šire u: Economist Intelligence Unit, 2021.

(European Union, 2016:13). Uz to, u raspravi o globalnom poretku EU se jasno zalaže za „ugrađivanje demokratskih vrijednosti u međunarodni sistem“ (Ibid, 16). Strategija nacionalne sigurnosti SAD-a također temelj sigurnosti vidi u demokratskom sustavu, a naglašava se vjerovanje kako će „širenje liberalno-demokratskog sustava i uključenost temeljito promijeniti prirodu međunarodnih odnosa“ (The White House, 2017: 27).

U slučaju Kine, Kineska akademija društvenih znanosti objavila je 2014. dokument *Blue Book on National Security*, koji se može smatrati polu-službenim izvorom, a u kojoj se navodi kako Kinu ugrožava „promocija demokracije od strane zapadnih država“ te kako je „promocija zapadne demokracije sredstvo strategije “mirne evolucije” usmjerene na potkopavanje socijalizma“ (Raik i dr., 2018: 29), a kao cilj se u promišljanjima sigurnosti navodi očuvanje kineskog socijalističkog sustava (Ibid, 31).

Nova Strategija nacionalne sigurnosti Ruske Federacije iz 2021. donosi „značajnu novinu kroz naglasak na tradicionalne ruske vrijednosti“ i upozorenje kako se Rusija suočava s „pokušajem vesternizacije“ (Duclos, 2021). Takvi stavovi mogu se protumačiti kao otklon od liberalno-demokratskog koncepta. Ono što je važno u kontekstu ove analize, upravo nedemokratski sustavi to iščitavaju kao važan zaokret kompatibilan s vlastitim konceptima. Indikativna je ocjena Strateškog vijeća za međunarodne odnose Irana kako je „glavna značajka dokumenta naglasak na socijalnim, kulturnim, vjerskim i tradicionalnim dimenzijama Rusije, što na neki način označava raskid veza i intelektualnih poveznica sa zapadnim svijetom te pitanjima liberalizma i demokracije“ (Strategic Council on Foreign Relations, 2021).

Važan indikator raspoloženja vladajućih struktura glede njihove spremnosti za demokratizaciju je stupanj slobode medija u državi. Prema izvješću *Freedom and the Media 2019 - Media Freedom: A Downward Spiral*, „tijekom proteklog desetljeća sloboda medija pogoršavala se diljem svijeta“ (Freedom House, 2021: 1). Važno je naglasiti da, za razliku od SAD-a i država EU-a u kojima su medijske slobode među najvišima u svijetu, Reporteri bez granica u *World Press Freedom Indexu* za 2020. godinu od 180 ocijenjenih država Rusiju rangiraju kao 150., a Kinu kao 180. (Reporters Without Borders, 2020), dakle kao države s vrlo ograničenim medijskim slobodama ili čak s punom kontrolom medija.

Do dodatnog pogoršanja došlo je kroz mjere koje su poduzimane tijekom pandemije bilo kroz intervenciju nositelja političke vlasti, djelovanje ekstremističkih pokreta i dezinformacijske kampanje.³

3 Šire pogledati u: Tatalović i Malnar, 2021: 146-150.

Evidentno je kako faktori demokratskog razvoja, kako ih je definirao Huntington, danas djeluju nepovoljno. To je kontekst u kojem se definiraju i provode međunarodne politike i primjenjuje diplomacija cjepivom kao jedan od alata međunarodnog djelovanja država.

Diplomacija cjepivom

Istodobno s izbijanjem pandemije započele su informacijske i dezinformacijske kampanje ključnih aktera. Napor se usmjeravao na propitivanje, odnosno prikrivanje odgovornosti za izbijanje pandemije, te za afirmaciju odgovornosti za globalno zdravlje i zdravlje pojedinaca. Prva faza pandemije u tom je kontekstu bila praćena tzv. diplomacijom maskama (*mask diplomacy*). Radi se o diplomatskoj aktivnosti koja je za cilj imala s jedne strane, kao u slučaju Kine, prikriti vlastitu odgovornost za izbijanje pandemije, a s druge strane rušiti kredibilitet drugih te istovremeno prikriti vlastite slabosti, a afirmirati aktivnosti, koncepte i postignuća. Suočena s optužbama o odgovornosti za izbijanje zaraze, „kineska „diplomacija maskama“ nastojala je prikazati Narodnu Republiku Kinu kao dobroćudnu i učinkovitu. Svijet i, što je još važnije, njezini vlastiti građani, trebali su zaboraviti njenu nemarnost i zanemarivanje ljudskog života i početno zataškavanje izbijanja koronavirusa u Wuhanu“ (Bicsop, 2021). Rusija je takvim aktivnostima davala aktivnu potporu dok se i sama nije suočila s ozbiljnim izazovima pandemije, a Europska unija, suočena s izazovima usklađivanja unutarnjih odnosa, stajala je po strani. Kako su se EU i SAD fokusirali na osiguravanje cjepiva za vlastite potrebe, a SAD je tijekom 2020. bio i u izbornoj godini, otvarao se širok globalni prostor Kini i Rusiji za djelovanje.

Uz diplomaciju maskama ubrzo započinje i tzv. diplomacija cjepivom koja se razvijala kroz nekoliko aspekata. Početak se jasno očitovao na najvišoj političkoj razini tijekom 75. zasjedanja Opće skupštine UN-a, u rujnu 2020. godine.

Ruski predsjednik Putin u svom se izlaganju pohvalio kako je Rusija uspjela prva razviti i registrirati cjepivo protiv korona virusa „Sputnik-V“. Nadalje je pozvao na suradnju i razmjenu iskustava u razvoju cjepiva i konačno izjavio kako je Rusija „spremna dijeliti iskustva i nastaviti suradnju sa svim državama i međunarodnim entitetima uključujući opskrbu ruskim cjepivom“ (President of Russia, 2020)

Putin je u ovom izlaganju istaknuo tri ključna elementa diplomacije cjepivom: proizvodnja cjepiva kao dokaz vlastitih sposobnosti; spremnost na suradnju te opskrba cjepivima.

Isti forum UN-a iskoristio je za diplomaciju cjepiva i čelnik Kine i kineske Komunističke partije XI Jinping, U svom se izlaganju široko ba-

vio pitanjem korona virusa, pri čemu je najavio kako će kineska cjepiva „kad njihov razvoj bude dovršen i budu dostupna za upotrebu, postati globalno javno dobro, a prioritetno će se davati drugim zemljama u razvoju (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2020).

Na pandemiju se istom prilikom referirao i američki predsjednik Trump koji je objavio kako su u SAD-u tri cjepiva u završnim fazama kliničkih provjera te najavio kako će ta cjepiva distribuirati i okončati pandemiju. Uz to je pozvao UN i članice da Kinu, „koja je proširila virus“ moraju držati odgovornom (President of the US, 2020).

Uz već navedene elemente, diplomacija cjepivom obuhvatila je propitivanje učinkovitosti pojedinih cjepiva (čije je cjepivo učinkovitije) te medijske kampanje o tome tko je uspješnije organizirao cijepljenje vlastitih građana.

Rusija

Rusija kao aktivna sudionica u globalnoj geopolitičkoj rekonfiguraciji pokušava iskoristiti pandemiju za vlastitu promociju, jačanje međunarodne uloge i izazivanje podjela među zapadnim državama. Taj napor potvrdio je određena ograničenja Rusije i pokazao kako ona ekonomski, tehnološki i proizvodno nije dovoljno jaka za ravnopravno nadmetanje s drugim globalnim akterima, primarno SAD-om i Kinom, ali i EU-om. To se potvrdilo kroz dva aspekta koja su pratila rusku diplomaciju cjepivom, a koji su u značajnoj mjeri poništili ruske napore i kredibilitet. Radi se o:

1. preuranjenoj objavi o izradi cjepiva i njegovom puštanju u distribuciju bez provedenih potrebnih ispitivanja;
2. nemogućnosti da osigura dovoljne količine cjepiva za domaće potrebe te ispunjavanje dogovorenih isporuka drugim državama.⁴

Rusija je vjerojatno požurila s objavom odobrenja cjepiva upravo kako bi se Putin u istupu pred UN-om mogao pohvaliti ruskim postignućima. Naime, Rusija je kao prva i to kroz izjavu samog predsjednika Putina još u kolovozu 2020. objavila kako je razvila i odobrila prvo cjepivo protiv korona virusa (Reuters, 2020). Činilo se da Rusija prednjači u razvoju cjepiva jer su na zapadu prva cjepiva Moderne i Pfizer-BioNTecha odobrena u SAD-u četiri mjeseca kasnije, u prosincu 2020. godine (AD Council, 2021). Međutim, ubrzo se pokazalo da je Rusija požurila te da cjepivo nije prošlo sve potrebne faze testiranja. Prerana

4 Šire o nedostatnom proizvodnom kapacitetu i problemima s ispunjavanjem ugovornih obveza vezano uz isporuke cjepiva vidjeti u: Carnegie Endowment, 2021.

registracija cjepiva se, međutim, pokazala primjerom neuspjeha diplomacije cjepivom. Dileme znanstvene i stručne medicinske zajednice koje su proizlazile iz žurne ruske registracije cjepiva (New York Times, 2020) davale su zapadu osnovicu za diplomatsko djelovanje i propitivanje kredibiliteta ruskog cjepiva i ruske propagandne aktivnosti. To je ostalo nepromijenjeno i nakon vrlo pozitivnog članka o učinkovitosti cjepiva Sputnik V objavljenog u uglednom časopisu Lancet 2. veljače 2021. (Logunov et. al., 2021). Tada su u javnom diskursu dominirala druga, zapadna, cjepiva. Konačni efekt je bio negativan jer Rusija nije provela sva potrebna testiranja čime je prerana objava i registracija cjepiva i Rusiji pribavila negativan imidž.

Kratkotrajan, kako se na početku činilo uspješan, pokušaj reafirmacije ruskog cjepiva dogodio se u vrijeme krize u odnosima između EU-a i farmaceutske tvrtke AstraZeneca kad se EU našao javno ponižen i s nedostatkom cjepiva. Tada su pojedine članice EU-a najavljivale da su spremne na uvoz i korištenje ruskog cjepiva, međutim samo je Mađarska cjepivo i odobrila za uporabu (Euractiv, 2021). Bio je to vrhunac ruske aktivnosti u okviru diplomacije cjepivom u odnosu na EU. Istovremeno je EU bio na najnižoj točki zbog krize u isporuci cjepiva AstraZeneca. Međutim, ova ruska aktivnost nije uspjela promijeniti ukupan negativan imidž koji se multiplicirao kroz diskrepanciju ruskih ambicija i objektivnih potencijala.

Drugi udar na rusku diplomaciju cjepivom generiran je nesposobnošću Rusije da isporuči dogovorene količine cjepiva, što je brojne države dovelo u složenu situaciju uslijed širenja pandemije.

Tablica 2: Ukupan broj proizvedenih doza cjepiva protiv COVID-19 po državama, 3. ožujka 2021.

Kina	141.624,000
SAD	103.000,000
Njemačka/Belgija	70.534,055
Indija	42.390,000
Ujedinjeno Kraljevstvo	12.200,000
Nizozemska/Belgija	10.496,982
Rusija	10.492,500
Švicarska	5.462,338
Južna Koreja	1.617,000
Brazil	200,000
Južna Afrika	160,000

Izvor: Statista, 2021.

Tablica 2 pokazuje ograničene proizvodne kapacitete Rusije, koja zbog toga nije mogla učinkovito sudjelovati u globalnom nadmetanju u diplomaciji cjepiva. Nesposobnost Rusije da isporuči očekivane količine cjepiva ne samo da je potencirala ekspanziju pandemije, nego je imala i negativan učinak na kredibilitet vlada u zemljama koje su se pouzdale u rusko cjepivo, od kojih se očekivalo upravljanje epidemijom i osiguravanje dovoljnih količina cjepiva, što slijedno može negativno utjecati na demokratski potencijal. Sve to nije spriječilo Putina da konstatira kako je Rusija pandemijom upravljala bolje nego većina država (Liik, 2020; Reuters, 2021a). Rusija, dakle, uz diplomaciju cjepivom vodi i intenzivne dezinformacijske kampanje koje naglašavaju nedostatak transparentnosti neophodne za demokratski sustav. Putin je u prikrivanju stanja otišao tako daleko da je ovlastio nacionalnu zdravstvenu agenciju za klasificiranje podataka o postupanju vezanom uz COVID-19 (Intelligence Online, 2021).

Uz to, uočava se kako je Rusija posebno bila zainteresirana za razvoj partnerstva i zajedničke proizvodnje s farmaceutskim kompanijama ciljanih država kako bi ojačala vanjskopolitičku poziciju te istovremeno umanjila negativne učinke vlastitih proizvodnih ograničenja. Rusija je u okviru tih aktivnosti potpisala više sporazuma o suradnji s drugim državama⁵, a da je istovremeno bila neaktivna u međunarodnom projektu COVAX⁶.

Kina

Za razliku od Ruske Federacije, NR Kina ima proizvodne kapacitete koji joj omogućuju globalno angažiranje. Uvjetovano odobrenje za uporabu svog prvog cjepiva Kina je izdala krajem prosinca 2020. godine i pridružila se COVAX-u, vjerojatno kako bi iskoristila situaciju u kojoj je SAD odlučio ostati izvan programa.

Kina je uspješno koristila situaciju u kojoj su SAD i EU bili fokusirani na cijepljenje vlastitog stanovništva, te činjenicu da je na domaćem planu imala pozitivnu epidemiološku situaciju, koja je omogućena provođenjem brojnih pa i represivnih mjera. To je omogućavalo niske stope procjepljivanja domaćeg stanovništva uz minimalni rizik za širenje pandemije (Tablica 2) te fokusiranje na međunarodni angažman.

- 5 Ruski čelnici su tako početkom travnja izjavljivali kako je Rusija sklopila ugovore sa dvadeset inozemnih proizvođača iz deset država (Reuters, 2021b). Ti su ugovori između ostalih uključivali tvrtke iz Južne Koreje, Indije, Vijetnama, Italije, Irana i dr.
- 6 COVAX (*COVID-19 Vaccines Global Access*) je globalna inicijativa usmjerena na osiguravanje pravičnog pristupa COVID-19 cjepivima koju vode Gavi, Vaccine Alliance, World Health Organization i Coalition for Epidemic Preparedness Innovations (CEPI) (European Commission, 2021).

Krajem 2020. i početkom 2021. godine, kada je diskrepancija između potreba i dostupnog cjepiva bila najveća Kina je imala velike kapacitete za proizvodnju cjepiva, što je omogućilo da ima dobre pretpostavke svoje diplomacije cjepivom.

Velik proizvodni potencijal Kine je nakon poremećaja opskrbe iz Indije⁷ te u uvjetima za mnoge preskupih zapadnih cjepiva, omogućio da Kina, unatoč informacijama o niskom postotku efikasnosti cjepiva, vlastita cjepiva kroz prodaju i donacije distribuirala u više od devedeset država (The New York Times, 2021).

Kina je vješto promovirala vlastite aktivnosti i koristila situacije za diskreditaciju Zapada. Jedna od takvih situacija bila je kad su iz pojedinih afričkih država počele stizati optužbe na račun Zapada za „*vaccine apartheid*“ (CNN, 2021) koje je kineska propaganda naglašavala i u diskreditaciji SAD-a i Europe.

Diplomacija cjepivom nije se ograničavala samo na promociju vlastitih postignuća i naglašavanje neuspjeha onih drugih. Ona ima i tamniju stranu koja se iskazuje kroz zloporabu nedostatka potrebnih doza cjepiva i ovisnosti brojnih država o nabavi cjepiva od malog broja dobavljača za direktan utjecaj na politike država kojima je potrebno cjepivo i na taj način postizanje partikularnih vanjskopolitičkih ciljeva i interesa.⁸ Takvi su se slučajevi u javnosti najčešće povezivali s Kinom. Jedan od njih vezan je uz kinesko-ukrajinske odnose. Naime, Ukrajina se našla pod pritiskom Kine i prijetnjom ograničavanja trgovine i obustave isporuke cjepiva ukoliko ne povuče potpis s izjave Vijeća za ljudska prava UN-a o kršenju ljudskih prava u kineskoj pokrajini Xi-njiang (AP News, 2021). Bez mogućnosti dublje provjere informacija, činjenica da je Ukrajina potpisala i nakon dva dana 22. lipnja 2021. godine povukla potpis potvrđuje moguće pritiske. U javnost su doprle i informacije kako je „kineska diplomacija cjepivom prema državama jugoistočne Azije popraćena očekivanjima da bi se zemlje primateljice cjepiva trebale prilagoditi po pitanju Južnog kineskog mora“ (Yeremia

7 Značajan prostor se otvorio nakon što je u Indiji, koja je najveći svjetski proizvođač cjepiva i koja je trebala osigurati najveći doprinos programu COVAX, došlo do enormnog povećanja broja osoba pozitivnih na COVID-19. Indija je tada proizvodnju usmjerila prema zadovoljenju domaćih potreba, a brojne države Afrike i Azije koje sudjeluju u programu COVAX ostale su bez očekivanih doza cjepiva te su se okrenule opskrbi iz Kine.

8 Taj aspekt na dinamici dobiva početkom 2021. godine usporedno s porastom broja raspoloživih cjepiva i porastom njihove proizvodnje. Početkom 2021. širom svijeta zabilježeno je više od dvjesto projekata razvoja cjepiva, koji su bili u različitim fazama. Međutim, samo je jedanaest cjepiva bilo odobreno u barem jednoj državi. To su bila cjepiva razvijena u SAD-u, Velikoj Britaniji, Švedskoj, Rusiji, Kini i Indiji (WHO, 2021b). Jasno je da je takva situacija kompanijama i državama koje su raspolagale cjepivima davala prednost u odnosu na ostale i otvarala mogućnost utjecaja na procese u složenoj sigurnosnoj i političkoj situaciji pandemije.

i Raditio, 2021:1). Za razumijevanje globalnih odnosa važan je i slučaj povezan s Tajvanom. Krajem svibnja 2021. tajvanska predsjednica Tsai Ing-wen optužila je Kinu da je onemogućila potpisivanje ugovora između Tajvana i njemačkog BioNTecha o kupnji pet milijuna doza cjepiva. Kina je potom ponudila da se Tajvanu cjepivo distribuira preko kineske tvrtke koja je ovlaštena za distribuciju BioNTech cjepiva u Kini (Stratfor, 2021.), čime bi se problematizirao suverenitet Tajvana.⁹

Tablica 3: Pregled broja oboljelih i umrlih

	BROJ OBOLJELIH			BROJ UMRLIH		
	1.1.2021.	1.4.2021.	1.8.2021.	1.1.2021.	1.4.2021.	1.8.2021.
EU	27,544.308	44,779.834	60,207.389	594.644	978.849	1,222.897
SAD	19,750.668	30,058.797	34,766.907	352.401	548,942	608.222
RUSIJA	3,186.336	4,545.095	6,288.677	58.002	99.233	160.137
KINA	96.762	102.734	120.722	4.790	4.851	5.637

Izvor: WHO, 2021a.

Tablica 4: Pregled broja cijepljenih

	BROJ CIJEPLJENIH					
	Tjedan 01/21		Tjedan 14/21	Tjedan 31/21		
EU**	1. doza	2,813.694	70,840.468	259,092.435		
	2. doza	2.569	27,594.035	230,593.035		
SAD*	1.1.2021		1.4.2021	1.8.2021		
	1. doza	4,225.756	99,565.311	191,498.983		
	2. doza	0	56,089.614	163,757.423		
RUSIJA*	1. doza	800.000	7,159.411	36,759.116		
	2. doza	0	4,482.884	25,466.493		
KINA*	4,500.000		126,616.000	1,669,527.000		

Izvor: *Our World in Data, 2021.

** European Centre for Disease Prevention and Control, 2021.

⁹ Tajvan je odbio.

Tablica 4 pokazuje kako su Kina i posebno Rusija tijekom prva dva kvartala 2021. u dinamici cijepljenja zaostajale za zapadnim državama, pa čak i EU-om koji je imao značajne probleme u nabavci cjepiva. Dakle, u vrijeme najdinamičnijih aktivnosti vezanih uz diplomaciju cjepivom, prioritet se stavljao na postizanje ciljeva u međunarodnom prostoru u odnosu na zdravlje vlastitog stanovništva.

Europska unija

EU se, primarno zbog problema do kojih je došlo u vezi s isporukama dogovorenih količina cjepiva proizvođača AstraZeneca, već u prvom kvartalu 2021. našao u poziciji koja je bitno narušavala kredibilitet i jedinstvo EU. To je bilo i razdoblje kada je i Rusija, zainteresirana za produbljivanje podjela, nudila svoje cjepivo i čak nailazila na pozitivan odaziv.

Na međunarodnom planu EU je COVAX inicijativu stavio u središte svojih napora vezanih uz pandemiju. To je bilo u skladu s opredjeljenjem EU-a u korist multilateralizma temeljem čega je „EU je imao središnju ulogu u stvaranju COVAX-a“ (Borrell Fontelles, 2021b). Upravo ta činjenica, unatoč tome što su članice EU-a „radeći kroz tzv. *Team Europe* jedan od najvećih donatora COVAX-a“, dovela je do toga da je pomoć EU-a „često prolazila nezabilježena“ (DW, 2021) i da je bila nevidljiva u javnom prostoru što nije pridonosilo afirmaciji EU-a jer se stvarao dojam da Unija ne pomaže. Uz to, EU je zaostajao u donacijama te je tako do kolovoza 2021. realizirana donacija samo 4% od planiranih oko 150 milijuna doza, u usporedbi sa 59.8 milijuna doza koje je donirao SAD ili 24.2 milijuna doza koje je donirala Kina. To je potaklo Visokog predstavnika Unije za vanjske poslove i sigurnosnu politiku Josepa Borrella na kritiku „nedovoljne“ isporuke cjepiva protiv koronavirusa u Afriku i Latinsku Ameriku, upozoravajući da Europa riskira izgubiti utjecaj u odnosu na Kinu (Politico, 2021).

Sjedinjene Američke Države

SAD se na unutarnjem planu koncentrirao na cijepljenje vlastitog stanovništva te su pritom postojale restrikcije na izvoz cjepiva proizvedenog u SAD-u. Takav pristup rezultirao je, kako to pokazuje Tablica 4, visokom procijepljenošću u SAD-u što je bilo postignuće koje je kroz međunarodnu promociju činilo značajan aspekt diplomacije cjepivom SAD-a. Na međunarodnom planu SAD se primarno angažirao u pozivanju Kine na odgovornost za izbijanje pandemije (President of the US, 2020) te u pokušajima smanjivanja učinaka kineske diplomacije

cjepivom. Zapostavljanje međunarodnog konteksta i participacije u međunarodnim naporima osiguravanja cjepiva, unatoč značajnim zalihama, negativno je utjecalo na međunarodni položaj SAD-a, pa i kod partnerskih država. Ilustrativan je primjer Filipina, čiji je predsjednik SAD-u zaprijetio da će „raskinuti vojni sporazum sa SAD-om ukoliko ne dostave milijune doza cjepiva“ (Unmüßig i Sitenko, 2021: 3).

SAD tek u kasnijoj fazi (svibanj 2021.), nakon što je na domaćem planu postigao značajnu razinu procijepljenosti, distribuirao veće količine cjepiva u inozemstvo. Distribucija je pritom bila determinirana geopolitičkim interesima. Tako je SAD odlučio donirati 80 milijuna doza cjepiva, ali i usmjeriti većinu od predviđenih doza za izvoz prema državama Srednje i Južne Amerike vjerojatno kako bi „obuzdao širenje virusa, kao i ruskog i kineskog utjecaja putem diplomacije cjepivom“ (Stratfor, 2021).

To je nastavak ranijeg pristupa kada je „SAD s Japanom, Indijom i Australijom napravio plan za dostavu milijarde doza cjepiva državama jugoistočne Azije kako bi se suprotstavio kineskom utjecaju u Indo-pacifičkoj regiji. Sukladno planu, SAD i Japan bi financirali proizvodnju u Indiji, dok bi Australija pomogla u distribuciji“ (Financial Times, 2021).

Zaključak

Pandemija bolesti COVID-19 obilježila je 2020. i 2021. kao godine u kojima se svijet temeljito izmijenio. Duljina trajanja pandemije, uz zdravstvene, ima i sve brojnije socio-ekonomske, vanjskopolitičke i sigurnosne implikacije. Posebno zabrinjava slabljenje društvene kohezije i povjerenja u institucionalni sustav, što mnoge države stavlja pred brojne nove izazove. To se posebno odnosi na globalne aktere. Već na samom početku pandemije, ključni globalni akteri uočili su potencijale novog stanja za promociju vlastitih interesa i rekonfiguriranje globalnih odnosa moći. Globalna utakmica je posebno u slučajevima Kine i Rusije dobila prioritet nad zdravljem, pa čak i zaštitom vlastitog stanovništva. SAD i EU, vodeće demokratske snage s globalnim dosegom, obilježavao je suprotan pristup u kojem su se u uvjetima demokratske odgovornosti prema vlastitom stanovništvu koncentrirale na osiguravanje zaštite i cjepiva za vlastito stanovništvo. SAD je u većoj mjeri djelovao defanzivno brinući o vlastitom stanovništvu, uz nastojanje da uspori ili onemogući jačanje kineskog globalnog utjecaja. Početno nesnalazjenje i problemi u osiguravanju cjepiva negativno su utjecali na potencijale diplomacije cjepivom EU-a, koji nije uspio razviti vlastito cjepivo. Odluka da se temeljem multilateralizma aktivnost kanalizira kroz program COVAX značajno je umanjila vidljivost EU-a na globalnoj razini u usporedbi s

ostalim akterima koji upotrebom ovog koncepta brendiraju vlastite države i političke sustave. Primarni cilj diplomacije cjepivom je afirmacija vlastite države i političkog sustava u odnosu na konkurente. Aktivnosti koje se podvode pod ovaj termin stoga su uklopljene su u širi vanjsko-politički koncept država i može ih se smatrati dijelom instrumentarija angažiranog u hibridnom djelovanju država. Analiza pokazuje kako su dva najaktivnija globalna aktera bile države s autokratskim sustavima (Kina i Rusija) što u korelaciji s dugogodišnjim negativnim trendovima demokratskog kapaciteta u svijetu negativno djeluje na globalne demokratizacijske procese. Potvrda su i negativni trendovi vezani uz demokraciju na globalnoj razini što se potvrđuje kroz kretanje indeksa demokracije. Konsolidacija odgovora na krizu i organizacije cijepljenja u EU-u te političke promjene u SAD-u nakon američkih predsjedničkih izbora, početkom 2021. otvaraju prostor za jačanje transatlantskih odnosa te aktivniji pristup procesima redefiniranja globalnih odnosa, što će prvenstveno uključivati traženje učinkovitih odgovora na globalni angažman Kine i Rusije.

Dario Malnar*

Siniša Tatalović**

COVID-19 pandemic – „vaccine diplomacy“ and consequences for democratic development

23

SUMMARY: The COVID-19 pandemic, that began to spread from China in late 2019 and soon took on global proportions, despite the efforts of states and the international community, is still in an expansion phase. Through its extended duration, in addition to health implications, it has numerous socio-economic, foreign policy and security implications, it weakens social cohesion and confidence in the institutional system. On the one hand, pandemic faces countries with the need to implement extraordinary measures that are somewhat at odds with the usual levels of personal freedoms in democratic systems. In addition, the pandemic is accompanied by active diplomatic, disinformation, economic, political and security activities of international actors. These activities are often focused on attempts to rearrange, redefine and reshape global geopolitical power relations, while also questioning the effectiveness of democratic systems. Attempts to exploit a situation characterized by insufficient quantities of vaccines to protect against COVID and the distribution of vaccines determined by foreign policy, economic and security interests, are referred to as *vaccine diplomacy*.

In line with the hypothesis that the pandemic has stimulated the involvement of international actors in order to redefine power relations at the global level, which with pandemic response measures and restrictions on personal freedoms may have negative consequences for democratic development, the paper analyzes the activities of key international actors EU, US, China and Russia in the context of the COVID-19 pandemic given the demands of democratic development.

KEYWORDS: COVID-19, pandemic, vaccine diplomacy, democracy, security

* Dario Malnar, PhD, assistant professor, Croatian military academy “Dr. Franjo Tuđman”, Zagreb. E-MAIL: malnar.zg@gmail.com

** Siniša Tatalović, PhD, full professor, Faculty of political science, University of Zagreb. E-MAIL: sinisa.tatalovic@fpzg.hr

Literatura

- AD Council, 2021. *How do we know COVID-19 vaccines are safe?*
https://getvaccineanswers.org/question/vaccine-safety?gclid=Cj0KCQjw5oiMBhDdtARIsAJi0qk1ASaEAOonnYoaNZNAjTbqpl9y324Iex_29VFILalNMjTvxRp7GbrJ4aAidMEALw_wcB (15.10.2021.)
- AP News. 2021. *AP Exclusive: Diplomats say China puts squeeze on Ukraine.*
<https://apnews.com/article/united-nations-china-europe-ukraine-health-a0a5ae8f735b92e39c623e453529cbb9> (15.8.2021.)
- Biscop, Sven. 2021. *EU-China: Drop the Masks, Back to Real Diplomacy*, Egmont – Royal Institute for International Relations. <https://www.egmontinstitute.be/eu-china-drop-the-masks-back-to-real-diplomacy/> (15.8.2021.)
- Borrell Fontelles, Josep. 2021a. *European Foreign Policy in Times of COVID-19*. Publication Office of the European Union. Luxembourg.
- Borrell Fontelles, Josep. 2021b. *We need to do more on the vaccine divide*, blog, 13.07.2021.
- Carnegie Endowment. 2021. *Russia's Vaccine Diplomacy Is Mostly Smoke and Mirrors*.
<https://carnegieendowment.org/2021/08/03/russia-s-vaccine-diplomacy-is-mostly-smoke-and-mirrors-pub-85074> (18.8.2021.)
- Chen, Alicia i Molter, Vanessa. 2020. *Mask Diplomacy: Chinese Narratives in the COVID Era*. Stanford University, Freeman Spogli Institute for International Studies. <https://fsi.stanford.edu/news/covid-mask-diplomacy> (22.8.2021.)
- CNN. 2021. *Kenya warns of 'vaccine apartheid' as it hits back at the UK over travel ban move.*
<https://edition.cnn.com/2021/04/07/africa/kenya-vaccines-apartheid-uk-cmd-intl/index.html> (28.8.2021.)
- Congressional Research Service, 2021. *Global Economic Effects of COVID-19 Updated July 9, 2021.* <https://fas.org/sgp/crs/row/R46270.pdf> (22.8.2021.)
- Duclos, Michel. 2021. *Russia's National Security Strategy 2021: the Era of "Information Confrontation"*. Institut Moutaigne. <https://www.institutmoutaigne.org/en/blog/russias-national-security-strategy-2021-era-information-confrontation> (22.8.2021.)
- DW. 2021. *EU left behind as US pushes 'vaccine diplomacy' in Southeast Asia.*
<https://www.dw.com/en/eu-left-behind-as-us-pushes-vaccine-diplomacy-in-southeast-asia/a-58279954> (29.8.2021.)
- Economist Intelligence Unit. 2021. *Democracy Index 2020 In sickness and in health?*
https://pages.eiu.com/rs/753-RIQ-438/images/democracy-index-2020.pdf?mkt_tok=NzUzLVJJUS00MzgAAAF-fguF3tIY295kFlmoYURpw3Nndxk1lO2siOBAhwkXObww4OXYVilTO47TxsyUl8AsnGxdU3bm41TcN- (22.8.2021.)
- Euractiv. 2021. *Russia's Sputnik V vaccine gets all-clear in Hungary.*
<https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/russias-sputnik-v-vaccine-gets-all-clear-in-hungary/> (24.8.2021.)
- European Centre for Disease Prevention and Control. 2021. *COVID-19 Vaccine Tracker.*

- <https://vaccinetracker.ecdc.europa.eu/public/extensions/COVID-19/vaccine-tracker.html#uptake-tab> (25.8.2021.)
- European Commission. 2021. *Global response to coronavirus*.
https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/safe-covid-19-vaccines-europeans/global-response-coronavirus_en#covax (2.12.2021.)
- European Union. 2016. *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe - A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*.
https://eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf (22.8.2021.)
- Financial Times. 2021. *US and Asia allies launch major vaccine drive to counter China*.
<https://www.ft.com/content/bcf5ff42-ac7f-4533-8fc2-b3e50a5e13ba> (28.9.2021.)
- Freedom House. 2021. *Freedom and the Media 2019 - Media Freedom: A Downward Spiral*.
<https://freedomhouse.org/report/freedom-and-media/2019/media-freedom-downward-spiral> (22.8.2021.)
- Huntington, Samuel. 1991. *Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Intelligence Online, 2021. *Putin cloaks national health agency in shroud of secrecy*.
<https://www.intelligenceonline.com/government-intelligence/2021/03/29/putin-cloaks-national-health-agency-in-shroud-of-secrecy,109654138-art> (29.8.2021.)
- Liik, Kadri. 2020. *Russia's relative resilience: Why Putin feels vindicated by the pandemic*. European Council on Foreign Relations, Policy Brief 17 December 2020.
<https://ecfr.eu/publication/russias-relative-resilience-why-putin-feels-vindicated-by-the-pandemic/> (23.7.2021.)
- Logunov, Denis Y. i sur. 2021. *Safety and efficacy of an rAd26 and rAd5 vector-based heterologous prime-boost COVID-19 vaccine: an interim analysis of a randomised controlled phase 3 trial in Russia*. Lancet, published online Feb 2, 2021. [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(21\)00234-8/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(21)00234-8/fulltext) (29.8.2021.)
- Malnar, Dario i Olujić, Josip. 2019. The Security Challenge of Disruptive Technologies. *Annals of Disaster Risk Sciences* (2), 1-2: 37-47.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2020. *Statement by H.E. Xi Jinping President of the People's Republic of China at the General Debate of the 75th Session of The United Nations General Assembly, 2020/09/22*.
https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1817098.shtml (22.8.2021.)
- New York Times. 2020. *This Is All Beyond Stupid, Experts Worry About Russia's Rushed Vaccine*.
<https://www.nytimes.com/2020/08/11/health/russia-covid-19-vaccine-safety.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article> (4.12.2021.)
- Our World in Data. 2021. *World vaccination rate*.

- <https://ourworldindata.org/covid-vaccinations> (25.8.2021.)
- Politico. 2021. *Borrell: EU's 'insufficient' vaccine donations open door for China.*
<https://www.politico.eu/article/josep-borrell-eu-vaccine-donations-insufficient/> (29.8.2021.)
- President of Russia. 2020. *75th session of the UN General Assembly*, September 22, 2020.
<http://en.kremlin.ru/events/president/news/page/53> (22.8.2021.)
- President of the US. 2020. *Remarks by President Trump to the 75th Session of the United Nations General Assembly*, September 22, 2020.
<https://it.usembassy.gov/remarks-by-president-trump-to-the-75th-session-of-the-united-nations-general-assembly-september-22-2020/> (22.8.2021.)
- Raik, Kristi, Aaltola, Mika, Kallio, Jyrki, Pynnöniemi, Katri. 2018. *The security strategies of the US, China, Russia and the EU living in different worlds*, Finish Institute of International Affairs, Report June 2018/56.
https://www.fiaa.fi/wp-content/uploads/2018/06/fiaa_report56_web_security-strategies.pdf (22.08.2021.)
- Reporters Without Borders. 2020. *World Press Freedom Index 2020.*
<https://rsf.org/en/ranking> (22.8.2021.)
- Repucci, Sarah i Slipowitz, Amy. 2020. *Democracy under Lockdown – The Impact of COVID-19 on the Global Struggle for Freedom*, Freedom House.
- Reuters, 2020. *Putin hails new Sputnik moment as Russia is first to approve a COVID-19 vaccine.*
<https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-russia-vaccine-put-idUSKCN25712U> (17.08.2021.)
- Reuters. 2021a. *Putin says COVID-19 trend is getting worse, Kremlin pushes revaccination.*
<https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/kremlin-says-covid-19-situation-russia-is-still-getting-worse-2021-06-21/> (17.8.2021.)
- Reuters. 2021b. *Russia says 20 manufacturers worldwide have Sputnik V vaccine production agreements.*
<https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-russia-vaccine-idUSR4N2LL01E> (17.8.2021.)
- Russian National Security Strategy. 2021. *Russian Strategic Documents*, Russia Matters.
<https://russiamatters.org/russian-strategic-documents> (22.8.2021.)
- Statista. 2021. *The Countries Dominating Covid-19 Vaccine Production*, March 23, 2021.
<https://www.statista.com/chart/24492/total-covid-19-vaccine-production-by-country/> (22.8.2021.)
- Strategic Council on Foreign Relations. 2021. *An Analysis of 2021 Document of Russia's National Security Strategy.*
<https://www.scfr.ir/en/defense-security/135127/an-analysis-of-2021-document-of-russias-national-security-strategy-document/> (22.8.2021.)
- Stratfor. 2021a. *China: Taipei Says Beijing Played Role in Taiwanese Vaccine Shortage.*
<https://worldview.stratfor.com/situation-report/china-taipei-says-beijing-played-role-taiwanese-vaccine-shortage> (28.08.2021.)

- Stratfor. 2021b. *U.S.: Latin American Countries Likely To Be Prioritized for Vaccine Exports*.
<https://worldview.stratfor.com/situation-report/us-latin-american-countries-likely-be-prioritized-vaccine-exports> (28.8.2021.)
- Tatalović, Siniša i Malnar, Dario. 2021. Pandemija COVID-19 i novo razumijevanje sigurnosti. *Politička misao* (58), 3: 132-156.
- The New York Times. 2021. *They Relied on Chinese Vaccines. Now They're Battling Outbreaks*.
<https://www.nytimes.com/2021/06/22/business/economy/china-vaccines-covid-outbreak.html> (22.8.2021.)
- The White House. 2017. *National Security Strategy of the United States of America*.
<https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (22.08.2021.)
- United Nations. 2021. *World Investment Report 2021 - Investing in sustainable recovery*.
- United Nations Conference on Trade and Development.
https://unctad.org/system/files/official-document/wir2021_en.pdf (22.8.2021.)
- Unmüßig, Barbara i Sitenko, Alexandra. 2021. *Divided we fail - Vaccine diplomacy and its implications*. Heinrich-Böll-Stiftung.
<https://eu.boell.org/en/2021/04/07/divided-we-fail-vaccine-diplomacy-and-its-implications> (4.12.2021.)
- WHO. 2021a. *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard - Situation by Region, Country, Territory & Area*. <https://covid19.who.int/table> (25.8.2021.)
- WHO. 2021b. *COVID-19 vaccine tracker and landscape*.
<https://www.who.int/publications/m/item/draft-landscape-of-covid-19-candidate-vaccines> (4.12.2021.)
- Worldometer. (2021). *COVID-19 Coronavirus pandemic*. <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (3.8.2021.)
- Yeremia, Ardhitya Eduard i Raditio, Klaus Heinrich. 2021. Indonesia-China Vaccine Cooperation and South China Sea Diplomacy. *Perspective*, Issue: 2021 No. 55. https://www.iseas.edu.sg/wp-content/uploads/2021/03/ISEAS_Perspective_2021_55.pdf (28.9.2021.)
- Zorko, Marta. i Lučev, Josip. 2020. Geographical Patterns and Geo-Economic Reasoning of the Pandemic Consequences: Old Geopolitical "Games" in the Post-COVID Global Order. *Sociologija i prostor* (59), 219: 89-118.